תוספתא ברכות

תוספתא

geulaquiz.com

פרק א

א מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שבני אדם נכנסין לאכול פיתן בערבי שבתות דברי רבי מאיר וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר (נחמיה ד) וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים.

ב רבי שמעון אומר פעמים שאדם קורא אותה שתי פעמים בלילה אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת משיעלה עמוד השחר ונמצא יוצא [בה] ידי חובה של יום ושל לילה.

ג רבי אומר ארבע משמרות הוי הלילה עונה אחת מעשרים וארבע לשעה והעת אחת מעשרים וארבע לעונה והרגע אחת מעשרים וארבע בעת ר׳ נתן אומר ג׳ אשמורות בלילה שנא׳ (שופטים ד) ראש האשמורת התיכונה אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה.

ד מאימתי קורין את שמע בשחרית אחרים אומרי׳ כדי שיהא <ממנו> [רואה] חבירו ברחוק ד׳ אמות ומכירו מצותה עם הנץ החמה כדי שיהא סומך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום אמר רבי יהודה פעם אחת הייתי מהלך אחר ר״ע ואחר ר״א בן עזריה הגיע זמן קריאת שמע כמדומה אני שנתייאשו מלקרות אלא שעוסקין בצרכי צבור קריתי ושניתי ואח״כ התחילו הן וכבר נראתה חמה על ראשי ההרים.

ה החתנים וכל העוסקין במצות פטורין מק״ש ומן התפלה ומן התפילין שנאמר (דברים ו) בשבתך בביתך פרט לחתנים ובלכתך בדרך פרט לעסוקין במצות.

ו מעשה בר׳ ישמעאל ובר׳ אלעזר בן עזריה שהיו שרוין במקום אחד והיה ר׳ ישמעאל מוטה ור׳ אלעזר זקוף והגיע זמן ק״ש ונזקף ר׳ ישמעאל והטה רבי אלעזר אמר לו רבי ישמעאל מה זה אלעזר אמר לו ישמעאל אחי אומרים לאחד מפני מה זקנך מגודל אמר להם יהיה כנגד המשחיתים אני שהייתי זקוף הטיתי אתה שהיית מוטה זקפת אמר לו אתה הטיתה [לקיים] כדברי בית שמאי אני נזקפתי לקיים דברי בית הלל ד״א שלא יראו התלמידים ויקבעו כדבריך הלכה לדורות.

ז למה אמרו אחת ארוכה ואחת קצרה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום אינו רשאי לחתום לפתוח בברוך אינו רשאי שלא לפתוח בברוך שלא לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח לשוח אינו רשאי שלא לשוח אינו רשאי לשוח.

ח אלו ברכות שמקצרין בהן המברך על הפירות ועל מצות ברכת הזמן וברכה אחרונה [שבק״ש] ושבבהמ״ז אלו ברכות שמאריכין בהן ברכת תענית וברכות של ראש השנה וברכות יוה״כ מברכות של אדם ניכר אם בור הוא אם תלמיד חכם הוא.

ט אלו ברכות שאין חותמין בהן [בברוך] המברך על הפירות ועל המצות ברכת <המזון> [הזימון] וברכה אחרונה שבברכת המזון ר״י הגלילי היה חותם בברכה אחרונה שבבהמ״ז ומאריך בה.

י אלו ברכות שפותחין בהן בברוך כל הברכות כולן פותחין בברוך חוץ מן הברכה הסמוכה לשמע וברכה הסמוכה לברכה אחרת שאין פותחין בהן בברוך.

יא אלו ברכות ששוחין בהן ברכה ראשונה תחלה וסוף ובמודים תחלה וסוף והשוחה בכל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה ואין עונים עם המברך רבי יהודה היה עונה עם המברך (ישעיהו ו) קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות מלא כל [הארץ כבודו] (יחזקאל ג) וברוך כבוד ה׳ ממקומו כל אלו היה ר׳ יהודה אומר עם המברך.

יב מזכירין יציאת מצרים בלילות אמר ר׳ אלעזר בן עזריה הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות אלו דברי בן זומא וחכ״א ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח אמר להם בן זומא לחכמים וכי מזכירים יציאת מצרים לימות המשיח הרי הוא אומר (ירמיהו כג) לכן הנה ימים באים נאם ה׳ וגו׳ אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתאמר יציאת מצרים מוסף על המלכיות ומלכיות עיקר ויציאת מצרים טפילה כיוצא בו (בראשית לה) ולא יקרא שמך עוד יעקב וגו׳ לא שתעקר שם יעקב ממנו אלא שתהא שם יעקב מוסף על ישראל ישראל עיקר ויעקב טפילה.

יג כיוצא בו (ישעיהו מג) אל תזכרו ראשונות אלו עול מלכיות וקדמוניות אל תתבוננו אלו עול מצרים הנני עושה חדשה עתה תצמח הלא תדעוה אלו מלחמת גוג משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו והיה מספר מעשה הזאב חזר ופגע בו ארי וניצל ממנו והיה מספר מעשה ארי ופגע בו נחש וניצל ממנו שכח מעשה שניהם והיה מספר מעשה נחש כך ישראל צרות אחרונות משכחות את הראשונות.

יד כיוצא בו (בראשית יז) שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה בתחלה היא שרי לאומתה עכשיו היתה שרה לכל האומות שנאמר כי שרה שמה כיוצא בו (שם) לא יקרא עוד שמך אברם והיה שמך אברהם בתחלה הרי אתה אב לכל אדם ולבסוף הרי אתה אב לכל העולם שנאמר (שם) כי אב המון גוים נתתיך.

טו אע״פ שחוזר וקרא אברהם אברם אינו לגנאי אלא לשבח ליהושע הושע אינו לגנאי אלא לשבח הוא אברם עד שלא נדבר עמו הוא אברם משנדבר עמו הוא הושע עד שלא נכנס לגדולה הוא הושע משנכנס לגדולה משה משה אברהם אברהם יעקב יעקב שמואל שמואל כולן לשון חבה לשון זרוז. הן הן עד שלא נדבר עמהן והן הן משנדבר עמהן הן הן עד שלא נכנסו לגדולה והן הן משנכנסו לגדולה.

טז כיוצא בו (תהילים עו) ויהי בשלם סכו וכי מה ראה הקב״ה להחזיר לה שם הראשון לפי שהוא אומר (ירמיהו לב) על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום הזה להסירה מעל פני יכול אף עכשיו הרי היא בחמה תלמוד לומר (תהילים סח) ההר חמד אלהים לשבתו הרי היא בחמדה ובתאוה מלמד שכפר לה חורבתה שאין שכינה חוזרת עד שתעשה הר שנאמר (דברים ט) ההר הטוב הזה והלבנון. ויהי בשלם סכו מצינו כשהיא שלם קרויה הר שנאמר (בראשית כב) ויקרא אברהם שם המקום ה׳ יראה וגו׳ ואומר (תהילים קלט) זכור ה׳ לבני אדום מאימתי משנעקרו יסודותיה ממנה האומרים ערו ערו עד היסוד בה.

פרק ב

א הקורא את שמע צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב רבי אומר צריך להזכיר בה מלכות אחרים אומרים צריך להזכיר בה מכת בכורות וקריעת ים סוף.

ב הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו רבי אחאי אומר משום רבי יהודה אם כוון לבו בפרק ראשון אע״פ שלא כוון את לבו בפרק אחרון יצא.

ג הקורא את שמע למפרע לא יצא וכן בהלל וכן בתפלה וכן במגלה.

ד הקורא את שמע וטעה והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא את הפסוק בפני עצמו אלא מתחיל באותו פסוק וגומר עד סוף וכן בהלל וכן במגלה וכן בתפלה. הנכנס לבית הכנסת ומצאן שקראו חצייה וגמר עמהן לא יחזור ויקרא מראשה עד אותו מקום אלא מתחיל מראש וגומר עד סוף וכן בהלל וכן בתפלה וכן במגלה.

ה הקורא את שמע וטעה ואינו יודע היכן טעה חוזר לראשה טעה באמצע הפרק חוזר לראש הפרק טעה בין כתיבה ראשונה לאחרונה חוזר לכתיבה ראשונה.

ו כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לקרות שמע ואין מפסיקין לתפלה ר׳ אומר כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לק״ש ר׳ חנינא בן עקיבה אומר כשם שמפסיקין לק״ש כך מפסיקין לתפלה א״ר אלעזר ברבי צדוק כשהיה רבן גמליאל ובית דינו ביבנה היו עסוקים בצרכי צבור לא היו מפסיקין שלא להסיע מלבן.

ז הכתף אע״פ שמשאו על כתפו הרי זה קורא אבל בשעה שפורק וטוען לא יקרא לפי שאין לבו מתכוין בין כך ובין כך לא יתפלל עד שיפרק.

ח פועלין קורין בראש האילן ומתפללין בראש הזית או בראש התאנה ושאר כל האילנות יורדין למטה ומתפללין בעל הבית בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל פועלין קורין את שמע ומברכין לפניה ולאחריה אוכלין את פתן ומברכין לפניה ולאחריה ומתפללין שלש פעמים שמונה עשרה אבל אין <יורדין> [מורידין] לפני התיבה.

ט השושבינין וכל בני החופה פטורין מן התפלה ומן התפילין כל שבעת הימים וחייבין בק״ש רבי שילא אומר חתן פטור וכל בני החבורה חייבין.

י קברו את המת ועמדו בשורה שורה הרואה את הפנימית פטורה ושאינה רואה את הפנימית חייבת רבי יהודה אומר אם אין שם אלא שורה אחת העומדים שם לשם כבוד חייבין לשם אבל פטורין ירדו להספד הרואין את הפנימית פטורין וי״א ושניים להם ושאין רואין את הפנימית חייבין הסופד

וכל העוסקים בהספד מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה מעשה שהפסיקו רבותינו לקריאת שמע ולתפלה.

יא בעל קרי חולה שנתן עליו תשעה קבין מים הרי זה קורא אבל אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיבא בארבעים סאה רבי יהודה אומר ארבעים סאה מכל מקום.

יב הזבין והזבות והנדות והיולדות מותרין לקרות בתורה ולשנות במשנה במדרש בהלכות ובאגדות ובעלי קריין אסורין בכולן ר׳ יהודה אומר <אבל> שונה הוא בהלכות הרגילות ובלבד שלא יציע את המשנה.

יג בעל קרי שאין לו מים לטבול הרי זה קורא את שמע ואינו משמיע לאזנו ואינו מברך לפניה ולא לאחריה דברי רבי מאיר וחכ״א קורא את שמע ומשמיע לאזנו ומברך לפניה ולאחריה אמר ר׳ מאיר פעם אחת היינו יושבין לפני ר׳ עקיבה בבית המדרש והיינו קורין את שמע ולא היינו משמיעים לאזנינו מפני קסדור אחד שהיה עומד על הפתח אמר לו אין שעת הסכנה ראיה.

יד הרי שהיה עומד בשדה ערום או [שהיה] עושה מלאכתו ערום הרי זה מכסה את עצמו בתבן ובקש ובכל דבר וקורא אף על פי שאמרו אין שבחו של אדם להיות יושב ערום זה מכסה עצמו בתבן ובקש ובכל דבר וקורא אע״פ שאמרו כשברא הקב״ה את האדם לא בראו ערום שנא׳ (איוב לח) בשומי ענן לבושו וערפל חתולתו ענן לבושו זה השפיר וערפל [תחולתו] זה השליא הרי שהיתה מטפחת של בגד ושל עור חגורה לו על מתניו הרי זה קורא בין כך ובין כך לא יתפלל עד שיכסה לבו.

טו לא יכניס אדם את ראשו לתוך קובו ויקרא את שמע ואם היתה אפורוסתו חגורה לו מבפנים הרי זה מותר.

טז שנים [שהיו] ישנים בטלית אחת אינן רשאין לקרות את שמע אלא זה מתכסה בכסותו וקורא וזה מתכסה בכסותו וקורא ואם היו בניו ובני ביתו קטנים הרי זה מותר.

יז קטן שיכול לאכול כזית פורשים מצואתו וממי רגליו ד׳ אמות אין פורשין אלא משל אדם ומשל כלבים בזמן שנתן לתוכן עורות.

יח גרף של רעי ועביט של מי רגלים עמו בבית הרי זה מרחיק ארבע אמות וקורין שלפני המטה נותן לתוכו מים כל שהוא וקורא ואם לאו לא יקרא ר׳ זכאי אומר אם נתן לתוכו רביעית מים יקרא ואם לאו לא יקרא רשב״ג אומר שלפני המטה לא יקרא שלאחר המטה יקרא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר אפילו כל הבית כולו כעשר אמות וגרף של רעי מונח לתוכו לא יקרא עד שיכניסנו או יניחנו תחת המטה.

יט לא יכנס אדם במבואות המטונפות ויקרא את שמע ולא עוד אלא כשהוא קורא הרי זה מפסיק עד שיצא מרשות כל אותו מקום ויקרא לא יעמוד אדם ויתפלל וצריך לנקביו שנאמר (עמוס ד) הכון לקראת אלהיך ישראל.

כ לא יטול את המים במקום שמתפלל אלא א״כ מרחיק ד׳ אמות יבשו או נבלעו הרי זה מותר.

כא הנכנס לבית המרחץ במקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם מקרא ותפלה ואין צריך לומר שאילת שלום נותן את תפיליו ואינו צריך לומר שאינו חולץ את תפיליו מקום שבני אדם עומדין לבושין וערומין יש שם שאילת שלום ואין שם מקרא ותפלה ואינו חולץ את תפיליו ואינו נותן לכתחלה מקום שבני אדם עומדין ערומין אין שם שאילת שלום וא״צ לומר מקרא ותפלה וחולץ את תפיליו ואינו צריך לומר שאינו נותן <לכתחלה>.

כב הלל הזקן אומר אל תראה ערום אל תראה לבוש אל תראה עומד אל תראה יושב אל תראה שוחק אל תראה בוכה שנאמר (קוהלת ג) עת לבכות ועת לשחוק.

פרק ג

א כשם שנתנה תורה קבע לקרות שמע כך נתנו חכמים קבע לתפלה מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שכן תמיד של שחר [היה] קרב עד חצות רבי יהודה אומר עד ד׳ שעות שכן תמיד של שחר קרב והולך עד ד׳ שעות ומפני מה אמרו תפלת מנחה עד הערב שכן תמיד של בין הערבים [היה] קרב עד הערב ר׳ יהודה אומר עד פלג המנחה שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע שהרי אברין ופדרין קרבין והולכין כל הלילה ומפני מה אמרו תפלת מוספין כל היום שהרי קרבן מוספין קרב והולך כל היום רבי יהודה אומר עד שבע שעות שהרי קרבן של מוסף קרב והולך עד שבע שעות.

ב ואיזה היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה וכמה הוא פלג המנחה אחת עשרה שעות חסר רביע תפלת הערב אין לה קבע רבי יוסי אומר עת נעילת שערים אמר ר״א בר יוסי אבא היה מתפלל עם נעילת שערים המתפלל תפלת המוספין בין משקרב תמיד של שחר בין עד שלא קרב תמיד של שחר יצא.

ג ר׳ יהודה אומר אם שגורה תפלתו בפיו סימן יפה הוא לו ואם לאו סימן רע הוא לו.

ד הוא אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו כל שרוח עצמו נוחה <הימנו> בשלו סימן יפה לו אין רוח עצמו נוחה בשלו סימן רע לו.

ה בן עזאי אומר כל שלקה בגופו מפני חכמתו סימן יפה לו כל שלקה בחכמתו מפני גופו סימן רע לו הוא היה אומר כל שנטרפה דעתו מפני חכמתו סימן יפה לו וכל שנטרפה חכמתו מפני דעתו סימן רע לו.

ו המתפלל צריך שיכוין את לבו אבא שאול אומר סימן לדבר (תהילים י) תכין לבם תקשיב אזנך.

ז א״ר יהודה כשהיה רבי עקיבה מתפלל עם הצבור היה מקצר בפני כולן כשהיה מתפלל בינו לבין עצמו היה אדם מניחו בצד זה ובא ומצאו בצד אחר מפני הכריעות והשתחויות שהיה עושה.

ח יכול יתפלל כל היום כולו כבר פירש דניאל (דנייאל ו) וזמנין תלתא ביומא הוה ברך על ברכוהי יכול יתפלל לכל רוח שירצה ת״ל (שם) וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם יכול משבא לגולה הוחל ת״ל (שם) כל קבל דהוה עביד מן קדמת דנא.

ט יכול יהא משמיע קולו בתפלתו פירש בחנה (שמואל א א) וחנה היא מדברת על לבה יכול יהא כוללן בבת אחת פירש דוד (תהילים נה) ערב ובקר וצהרים ערב זו תפלת ערבית בוקר זו תפלת שחרית וצהרים זו תפלת מנחה יכול שואל הוא צרכיו ואח״כ מתפלל ויסתלק פירש שלמה (מלכים א ח) לשמוע אל הרנה ואל התפלה רנה זו רנה וכן הוא אומר (תהילים לג) רננו צדיקים בה׳ תפלה זו בקשה.

י אין אומרין ד״א אמת ויציב אבל אומרין ד״א תפלה אפילו כסדר וידוי יוה״כ.

יא היה מהלך במקום סכנה ולסטים מתפלל תפלה קצרה איזו היא תפלה קצרה רבי אלעזר אומר עשה רצונך בשמים ותן נחת ליראיך בארץ והטוב בעיניך עשה ברוך שומע תפלה ר׳ אלעזר בר צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתן ברוך שומע תפלה אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתן קצרה יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתתן לכל אחד ואחד צרכיו ולכל גויה וגויה כדי מחסורה ברוך שומע תפלה אמר רבי אלעזר בר צדוק אבא היה מתפלל תפלה קצרה בערבי שבתות ומאהבתך ה׳ אלהינו ועל הכוס אומר אשר קדש את יום השבת ואינו חותם.

יב כבוד יום כבוד לילה כבוד יום קודם לכבוד לילה אם אין לו אלא כוס אחד קדושת היום קודמת לכבוד יום ולכבוד לילה לילי שבתות ולילי ימים טובים יש להם קדושת היום על הכוס ויש להם הזכרת היום בברכת המזון שבת ור״ח וחולו של מועד ויו״ט יש בהם הזכרת היום בברכת המזון ואין להם קדושת היום על הכוס.

יג לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ולא שאלה בברכת השנים מחזירין אותו לא אמר הבדלה בחונן הדעת אומרה על הכוס ואם לא אמר מחזירין אותו רבי יוסי אומר אף מי שלא הזכיר ברית בברכת הארץ מחזירין אותו.

יד כל שאין בו מוסף כגון חנוכה ופורים ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר מעין המאורע בהודאה ואם לא אמר מעין המאורע <אין> מחזירין אותו וכל שיש בו מוסף כגון ר״ח וחולו של מועד שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר קדושת היום בעבודה רבי אליעזר אומר בהודאה ואם לאו מחזירין אותו ובמוספין מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע שבת ויום הכפורים מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע רבן שמעון ב״ג ורבי יוחנן בן ברוקא אומרים כל מקום שמתפלל שבע אומרים קדושת היום באמצע.

טו ויו״ט של ראש השנה שחל בשבת ב״ש אומרים מתפלל עשר ובית הלל אומרים מתפלל תשע יום טוב שחל להיות בשבת ב״ש אומרים מתפלל שמונה ואומר של שבת בפני עצמו ושל יום טוב בפני עצמו ומתחיל בשל שבת וב״ה אומרים מתפלל שבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע ר׳ נתן אומר אף חותם ברוך מקדש את השבת וישראל והזמנים.

טז סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות מכוונים לבן לפני המקום ומתפללין שנא׳ (מלכים א ח) והתפללו אל ה׳ היה עומד בחו״ל יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנא׳ (שם) והתפללו אל ה׳ דרך ארצם היה עומד בא״י יכוין את לבו כנגד ירושלים שנא׳ (שם) והתפללו אל העיר הזאת העומדים

בירושלים מתפללין כנגד בית המקדש שנא׳ (שם) והתפללו אל הבית הזה העומדים במקדש יכונו את לבן כנגד בית קדשי הקדשים שנא׳ (שם) והתפללו אל המקום הזה נמצאו העומדין לצפון פניהם לדרום העומדים בדרום פניהם לצפון העומדים במזרח פניהם למערב העומדים למערב פניהם למזרח ונמצאו כל ישראל מתפללין למקום אחד.

יז לא יעמוד [אדם] לא ע״ג מטה ולא ע״ג כסא ולא ע״ג ספסל ולא ע״ג מקום גבוה ויתפלל שאין גבהות לפני המקום שנא׳ (תהילים קל) ממעמקים קראתיך ה׳ אם היה זקן או חולה הרי זה מותר.

יח היה רוכב על גבי החמור אם יש לו מי שיאחז את חמורו ירד למטה ויתפלל ואם לאו ישב במקומו ויתפלל ר׳ אומר בין כך ובין כך יתפלל במקומו ובלבד שיהא לבו מכוון.

יט היה משכים לצאת לדרך נוטל שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בהן [ומתפלל] ולכשיגיע זמן קריאת שמע קורא וכן מי שהיה משכים לישב בקרון או בספינה מביאין לו לולב ומנענע מגילה וקורא בה ולכשיגיע זמן ק״ש קורא רשב״א אומר בין כך ובין כך קורא ק״ש ומתפלל.

כ היה עומד בסרטיא ובפלטיא הרי זה עובר פני חמור ופני חמר ופני קדר אינו מפסיק אמרו עליו על ר׳ חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל נשכו ערוד ולא הפסיק הלכו תלמידיו ומצאו מת ע״פ חורו אמרו אוי לו לאדם שנשכו ערוד אוי לו לערוד שנשכו לבן דוסא.

כא אין עומדין להתפלל [לא] מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר של חכמה וכן לא יפטר אדם מחבירו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך דברים בטלים ולא מתוך קלות ראש אלא מתוך דבור של חכמה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו את דבריהם בדברי שבח ותנחומין.

כב הכותב את השם אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב חמשה שמות או ששה כיון שגמר אחד מהם משיב שאלת שלום.

כג מקום שנהגו לומר ברכת אבלים בשלש אומרי׳ בשלש בשתים אומרים בשתים אחת אומרים אחת מקום שנהגו לומר ברכת אבלים בשלש כולל את הראשונה בתחיית המתים וחותם בה מחיה המתים שניה בתנחומי אבלים וחותם [בה] מנחם עמו בעירו שלישית בגמילות חסדים ואינו חותם.

כד המפטיר בבית עולמים אינו חותם.

כה שמונה עשרה שאמרו חכמים כנגד שמונה עשרה אזכרות שבהבו לה׳ בני אלים וכולל של מינים בשל פרושין ושל גרים בשל זקנים ושל דוד בירושלים ואם אמר אלו לעצמן ואלו לעצמן יצא.

כו עונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה כולה.

פרק ד

א לא יטעום אדם כלום עד שיברך שנאמר (תהילים כד) לה׳ הארץ ומלואה הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל עד שיתירו לו כל המצות לא ישתמש אדם בפניו ידיו ורגליו אלא לכבוד קונהו שנאמר (משלי טז) כל פעל ה׳ למענהו.

ב דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות מברכין עליהם כדרך שמברכין על המורייס.

ג יין חי מברכין עליו בורא פרי העץ [ונוטלין] הימנו לידים נתן לתוכו מים מברכין עליו ב״פ הגפן [ואין נוטלין] הימנו לידים דברי ר׳ אליעזר וחכ״א אחד זה ואחד זה מברכין עליו ב״פ הגפן ואין נוטלין הימנו לידים.

ד הביאו לפניו מיני תרגימא מברך עליהן בורא מיני כיסנין.

ה על הזרעים הוא אומר בורא מיני זרעים על הדשאים הוא אומר בורא מיני דשאים ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה רבי יהודה אומר ברוך מצמיח האדמה בדברו ר״מ אומר אפי׳ ראה את הפת ואמר ברוך שברא את הפת זו כמה נאה פת זו הרי זו ברכתה אפילו ראה תאנים ואמר ברוך [מי] שברא תאנים הללו כמה [הן] נאות זו היא ברכתן ר׳ יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא רבי יהודה אומר כל שנשתנה מברייתו [ושנה ברכתו] יצא.

ו הכוסס [את החיטים] מברך עליהן בורא מיני זרעים אפאן ובשלן בזמן שהפרוסות קיימות מברך עליהן המוציא לחם מן הארץ וג׳ ברכות אין הפרוסות קיימות מברך עליהן בורא מיני מזונות ומברך ברכה אחת מעין שלש אחריהן.

ז הכוסס [את] האורז מברך עליהן בורא פרי האדמה אפאן ובשלן אע״פ שהפרוסות קיימות מברך עליהן בורא מיני מזונות ואין מברך עליהן כלום אחריו זה הכלל כל שתחלתו המוציא מברך אחריו ג׳ ברכות.

ח כיצד סדר הסעודה אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלים וע״ג קתדראות עד שיכנסו כולן נכנסו כולן ונתנו להם לידים כל אחד ואחד נוטל ידו אחת מזגו להם את הכוס אחד ואחד מברך לעצמו הביאו להם פרפריות כל אחד ואחד מברך לעצמו עלו והסיבו נתנו להם לידים אע״פ שנוטל ידו אחת נותן לשתי ידיו מזגו להם את הכוס אע״פ שבירך על הראשונה מברך על השניה הביאו לפניהם פרפריות אע״פ שבירך על הראשונה מברך על השניה ואחד מברך לכולן [הביאו לאחד] שלש פרפריות אין [לו] רשות ליכנס רבן שמעון בן גמליאל אומר מנהג גדול היה בירושלים פורסין מטפחות על גבי פתח בזמן שהמטפחות פרוסים אורחין נכנסין נסתלקו אין רשות לאורחין ליכנס ועוד מנהג אחר היה בירושלים מוסר סעודה לטבח נתקלקל דבר בסעודה עונשין את הטבח הכל לפי כבוד בעה״ב והכל לפי האורחין.

ט הלכה בסעודה יוצא [להסך את רגליו] נוטל ידו אחת יצא לרצות את חבירו והפליג נוטל ב׳ ידיו להיכן הוא נוטל בא ומיסב במקומו ונוטל [והטפיח] ומחזר על האורחין.

י שאלו את בן זומא מפני מה בא להן יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו אמר להם מפני שאין בית הבליעה פנוי הביאו לו אורז ויין מברך על האורז ופוטר את היין צנון ונובלות מברך על הצנון ופוטר את הנובלות מליח ופרוסה מברך על המליח ופוטר את הפרוסה ר׳ חנינא בן גמליאל אומר מליח הבא בתחלה לפני המזון ופת הבא עם המליח לאחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה רבן שמעון בן גמליאל אומר פרוסות סימן גדול לאורחין כל זמן שהאורחין רואין את הפרוסות יודעין שדבר אחר בא [אחריהם ככר שלם] יודעין שאין דבר אחר [בא להם] בסעודה אחריהם.

יא [דגן וקטניות] מברכין על הדגן שהוא מן המובחר כיצד שלמה של גלוסקין ושלמה של בעל הבית מברך על שלמה של גלוסקין פרוסה של גלוסקין ושלמה של בעל הבית מברך על השלמה של בעל הבית פת חטין ופת שעורין מברך על של חטין פרוסה של חטין ושלמה של שעורים מברך על פרוסה של חטין פת כוסמין ופת שעורין מברך על שעורים והלא כוסמין יפין מן [השעורין] אלא שהשעורין ממין שבעה והכוסמין אינם ממין שבעה זה הכלל כל שהוא מין שבעה ומין דגן רבן גמליאל אומר מברך אחריו שלש ברכות וחכ״א ברכה אחת מעין שלש.

יב מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין ביריחו הביאו לפניהם כותבות ואכלום ונתן רבן גמליאל רשות לברך קפץ רבי עקיבה וברך ברכה אחת מעין שלש אמר לו רבן גמליאל עקיבה מה לך אתה מכניס ראשך בין המחלוקת אמר לו למדתנו רבינו אחרי רבים להטות אע״פ שאתה אומר כך וחביריך אומרים כך הלכה כדברי המרובין.

יג רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל כל שהוא מין שבעה ואינו מין דגן [ודגן שלא] עשאן פת רבן גמליאל אומר מברך אחריו שלש ברכות וחכ״א ברכה אחת מעין שלש. כל שאינו [משבעת המינין] ולא ממין דגן כגון פת אורז ופת דוחן רבן גמליאל אומר ברכה אחת מעין שלש וחכ״א אין מברכין [כלום].

יד מעשה ברבי טרפון שהיה יושב בצילו של שובך בשבת במנחה הביאו לפניו דלי של צונן אמר להן רבי טרפון לתלמידיו השותה מים לצמאו כיצד מברך אמרו לו [למדנו] רבינו אמר להם בורא נפשות וחסרונן אמר להן אשאל אמרו לו [למדנו] רבינו אמר להן הרי הוא אומר (בראשית לז) וישבו לאכל לחם וגו׳ והלא [הלין דרכן של ערביים] להיות נושאין אלא עורות ריח רע ועטרן אלא שנתנו את הצדיק ההוא בין דברים החביבין והלא דברים ק״ו ומה אם בשעת כעסן של צדיקים [מרחמין] עליהן בשעת הרחמים על אחת כמה וכמה.

טו כיוצא בו (ויקרא י) ויקרבו וישאום בכתנותם והלא דברים ק״ו ומה בשעת כעס של צדיקים מרחמין עליהן בשעת הרחמים על אחת כמה וכמה כיוצא בו (מלכים א יג) לא אכל האריה את הנבלה ולא שבר את החמור ומה אם בשעת כעסן וכו׳.

טז אמר להם אשאל אמרו לו [למדנו] רבינו אמר להם מפני מה זכה יהודה למלכות אמרו לו מפני שהודה בתמר מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר׳ יהושע אלעזר בן מתיא חנינא בן חכינאי ושמעון בן עזאי ושמעון התימני והיו עסוקין במה ששנה להן ר״ט אמר להן ר״ע מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהודה בתמר הוסיפו הן מעצמן (איוב טו) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם להם לבדם נתנה הארץ אמר להם וכי נותנין שכר על העבירה אמרו לו אלא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהציל את אחיו מן המיתה שנא׳ (בראשית לז) ויאמר יהודה [אל אחיו] מה בצע [כי

נהרוג] וכתיב (שם) לכו ונמכרנו לישמעאלים אמר להן דיה להצלה שתכפר על המכירה אלא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני הענוה שנא׳ (בראשית מד) ועתה ישב נא עבדך [וגו׳ אף] שאול לא זכה למלכות אלא מפני הענוה שנא׳ (שמואל א ט) פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו שקל עבדו בו אבל שמואל אינו כן אלא (שמואל א י) נטש אביך את דברי האתונות ודאג לכם לאמר מה אעשה לבני [וכשהוא] בורח מן השררה [מה הוא אומר] (שמואל א י״א:ז׳) וישאלו [עוד] בה׳ [הבא עוד הלום איש] ויאמרו הנה הוא נחבא אל הכלים אמר להם ולא ערב הוא וסופו של ערב לצאת ידי ערבותו. אלא מפני מה זכה יהודה למלכות [אמרו להם] למדנו רבינו אמר להם מפני שקידש שמו של הקב״ה שכשעלו שבטים ועמדו על הים זה אומר אני יורד וזה אומר אני יורד קפץ שבטו של יהודה [וירד בתחלה וקדש] שמו של הקב״ה ועל אותה השעה הוא אומר (תהילים סט) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש וגו׳ וכן הוא אומר (תהילים קיד) בצאת ישראל ממצרים וגו׳ היתה יהודה לקדשו יהודה קדש שמו של הקב״ה על הים [ולפיכך] ישראל ממשלותיו.

יז עקרו להביא את החתן ואת הכלה הניחו שם זקן או חולה אין צריכין לברך למפרע וכשהן חוזרין אין צריכין לברך לכתחלה לא הניחו שם זקן או חולה צריכין לברך למפרע וכשהן חוזרין צריכין לברך לכתחלה.

יח בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו אין צריך לברך למפרע וכשהוא חוזר א״צ לברך לכתחלה הפליג צריך לברך למפרע וכשהוא חוזר צריך לברך לכתחלה.

יט פועלין שהיו עודרין בתאנים וגודרין בתמרים ומוסקין בזיתים אף על פי שמפסיקין ואוכלין מפסיקין ואוכלין אין צריך לברך למפרע וכשהן חוזרין אין צריכין לברך לכתחלה הפליגו צריכין לברך למפרע וכשהן חוזרין צריכין לברך לכתחלה.

פרק ה

א לא יאכל אדם ערב שבת מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת בתאוה דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אומר אדם אוכל והולך עד שתחשך מפסיקין לשבתות דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אומר אין מפסיקין.

ב מעשה ברבן שמעון בן גמליאל ורבי יהודה ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לר׳ יוסי ברבי רצונך [נפסוק] לשבת אמר לו בכל יום אתה מחבב דברי בפני יהודה עכשיו אתה מחבב דברי יהודה בפני (אסתר ז) הגם לכבוש את המלכה עמי בבית אמר לו א״כ לא נפסוק שמא תקבע הלכה לדורות אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר׳ יוסי.

ג [אורחין שהיו מסובין אצל בעה״ב וקדש עליהם היום עקרו עם חשיכה לבית המדרש חזרו ומזגו להם את הכוס אומרים עליו קדושת היום] דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך....

ד [מזגו לו] כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון ומזכיר של שבת בבהמ״ז ובשני אומר עליו קדושת היום.

ה כיצד סדר ההסיבה בזמן שהן שתי מטות גדול מיסב בראש [של ראשונה] ושני לו למטה הימנו ובזמן שהן שלש מטות גדול מיסב [בראש של אמצעית] שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו כך היו מסודרין והולכין.

ו כיצד סדר [נטילת ידים] עד חמשה מתחילין מן הגדול מחמשה ואילך מתחילין מן הקטן עד שמגיע לחמשה וחוזר ומתחיל מן הגדול ולמקום שמים אחרונים חוזרין שם ברכה חוזרת.

ז סדר למזיגת הכוס בתוך המזון מתחיל מן הגדול אחר המזון מתחילין מן המברך רצה לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו.

ח ב׳ ממתינין זה את זה בקערה ג׳ אין ממתינין המברך פושט ידו ראשון רצה לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו.

ט לא ישוך אדם מן הפרוסה ויחזירנה בקערה מפני סכנת נפשות.

י לא ישתה אדם מן הכוס ויתננו לחבירו לפי שאין דעת הבריות שוות.

יא א׳ משמש את השנים ה״ז אוכל עמהן ג׳ אינו אוכל עמהן עד שיתנו לו רשות.

יב בא להם מתיקה בתוך המזון מברך על המזון ופוטר את המתיקה.

יג ר׳ מונא אומר משום רבי יהודה פת הבאה בכסנין אחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחרי׳.

יד מים ראשונים רשות אחרונים חובה מים ראשונים רצה להפסיק מפסיק אחרונים [רצה להפסיק] אינו מפסיק.

טו הכל חייבין בברכת המזון כהנים לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררין חללין וממזרין נתינין סריס אדם סריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

טז אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא [מינו ולא] שאינו מינו.

יז מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא [את] מינו ולא [את] שאינו מינו.

יח נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן. באמת אמרו אשה מברכת לבעלה [בן] לאביו עבד לרבו.

יט [קטן שיכול לאכול כזית מזמנין עליו ושאין יכול לאכול כזית] אין מזמנין עליו [אין] מדקדקין בקטן.

כ בין שאמר נברך בין שאמר ברכו אין תופסין אותו על כך הנקדנין תופסין על כך בעשרים נחלקו ובלבד שלא יהא בהן אחד שמפטירין [אותו] מן הזמון.

כא [רבן שמעון בן גמליאל אומר] עלו והסיבו [טובל עמהן אע״פ שלא אכל עמהן כזית דגן הרי] אלו מזמנין עליו.

כב עובד כוכבים המברך בשם עונין אחריו אמן כותי המברך בשם אין עונין אחריו אמן עד שישמע את הברכה כולה.

כג היה מקריב זבחים בירושלים אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה כשהוא מקריבם אומר בא״י אקב״ו להקריב זבחים כשהוא אוכלם אומר בא״י אקב״ו לאכול זבחים.

כד עשרה שהיו אוכלין אע״פ שכולן אוכלין מככר אחד כל אחד ואחד מברך לעצמו ישבו לאכול אע״פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו אחד מברך לכולן.

כה פועלין שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית הרי אלו מברכין לאחריה שתים כיצד מברך ברכה ראשונה כתקנה [וכולל] שניה של ירושלים בשל ארץ וחותם בשל ארץ בד״א בעושין בשכרן אבל אם היו עושין עמו בסעודה או שהיה בעל הבית [מברך עליהן] הרי אלו מברכין כתקנן. ארבעה דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין לא בא ובית הלל אומרים מברך על היין ואח״כ מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר דבר אחר ברכת היין תדיר וברכת היום אינו תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כב״ה.

כו ב״ש אומרים נוטלין לידים ואח״כ מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין תחלה [את הכוס] שמא נטמאו משקין שבאחורי הכוס מחמת ידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס וב״ה אומרים אחורי הכוס לעולם טמאין [דבר אחר אין נטילת ידים אלא סמוך לסעודה].

כז מוזגין את הכוס ואח״כ נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין תחלה שמא יטמאו משקין של ידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים אלא מוזגין את הכוס ואח״כ נוטלין לידים.

כח ב״ש אומרים מקנח ידו במפה ומניחה על השולחן שאם אתה אומר על הכסת שמא נטמאו משקין שבמפה מחמת הכסת ויחזרו ויטמאו את הידים ובית הלל אומרים ספק משקים לידים טהור דבר אחר אין נטילה לחולין מן התורה אלא מקנח ידו במפה ומניחה על הכסת שאם אתה אומר על השולחן שמא יטמאו משקין שבמפה מחמת השולחן ויחזרו ויטמאו את האוכלין.

כט ב״ש אומרים מכבדין את הבית מפני אבוד אוכלין ואח״כ נוטלין לידים ובה״א [היה] שמש תלמיד חכם ומלקט פירורין שיש בהן כזית נוטלין לידים ואח״כ מכבדין את הבית.

ל הביאו לפניו שמן ויין ב״ש אומרים כוס יין בשמאלו ושמן ערב בימינו מברך על השמן ואחר כך [מברך] על היין ובית הלל אומרים אוחז היין בימינו [ושמן] בשמאלו מברך על היין ושותהו וחוזר ומברך על השמן וטוחה בראש השמש אם היה שמש תלמיד חכם טחו בכותל לפי שאין שבח לתלמיד חכם שיצא מבושם.

לא א״ר יהודה לא נחלקו ב״ש וב״ה על ברהמ״ז שבתחלה ועל הבדלה שבסוף ועל מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שב״ש אומרים על המאור ואח״כ [בשמים] ובית הלל אומרים בשמים ואח״כ מאור.

לב הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח״כ אומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו אחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו ואומר הבדלה במוצאי שבת ובמוצאי יו״ט ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי שבת ליו״ט ובמוצאי יו״ט לחולו של מועד הרגיל אומר הבדלות הרבה ושאינו רגיל אומר אחת או שתים.

לג בית המדרש ב״ש אומרים אחד מברך לכולן וב״ה אומרי׳ כל אחד ואח׳ מברך [בפני עצמו].

לד היה לו נר טמון בחיקו או בפנס או שראה את השלהבת ולא נשתמש [לאורה אינו מברך עליה עד שיהא רואה את] השלהבת ומשתמש לאורה.

לה עששית שלא כבתה מברך עליה נר של נכרי אינו מברך עליה ישראל שהדליק מנכרי ונכרי שהדליק מישראל מברך עליה מאימתי מברך משתחשך לא בירך משתחשך יברך כל הלילה לא בירך כל הלילה לא יברך מעתה.

לו האש והכלאים אינן משמת ימי בראשית אבל [חשובין] משמת ימי בראשית ר׳ יוסי אומר אש גיהנם שנבראת ביום שני אינה כבתה לעולם שנא׳ (ישעיהו סו) ואשם לא תכבה האש והבשמים שבמרחץ אינו מברך עליהן.

לז היה עומד בחנות של בשמים כל היום אינו מברך אלא פעם אחת היה נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם.

פרק ו

א ברכת הזימון [נ״א המזון] מן התורה שנאמר: (דברים ח) ״ואכלת ושבעת וברכת״ זו ברכת הזימון. ״וברכת את ה׳ אלהיך״ - זו ברכה ראשונה ״על הארץ״ - זו ברכת הארץ ״הטובה״ - זו ירושלים וכן הוא אומר (דברים ג) ״ההר הטוב הזה״. ״אשר נתן לך״ - זה הטוב והמטיב.

ב ומנין שכשם שאתה מברך לאחריו כך אתה מברך לפניו? ת״ל (דברים ח) ״אשר נתן לך״ - משעה שנתן לך. ומנין שאף על ההרים ועל הגבעות? תלמוד לומר: ״על הארץ״. ומנין שאף על התורה ועל המצות? ת״ל ״אשר נתן לך״ ולהלן הוא אומר? (שמות כד) ״ואתנה לך את לוחות האבן״.

ג רבי אומר מנין שכשם שאתה מברך על הטובה כך אתה מברך על הרעה? ת״ל אשר נתן ה׳ אלהיך [אשר נתן לך] דיינך בכל דין שדנך בין במדת הטוב בין במדת הפורענות.

ד הרואה ע״ז בארץ ישראל אומר ברוך ארך אפים מקום שנעקרה ממנו ע״ז אומר ברוך שעקר ע״ז מארצנו יהי רצון מלפני ה׳ שתעקר ע״ז בכל מקומות ישראל ותשיב לב עובדיה [לעובדיך] ובחוצה לארץ אין צריך לומר כן מפני שרובה נכרים ר״ש אומר אף בחו״ל צריך לומר כן מפני שעתידין להתגייר שנא׳ (צפניה ג) אז אהפוך וגו׳.

ה הרואה אוכלוסין אומר ברוך חכם הרזים שאין פרצופותיהן דומין זה לזה ואין דעתם [דומה זו לזו] בן זומא ראה אוכלוסין בהר הבית אמר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלו לשמשני כמה יגע אדם הראשון ולא טעם מלוגמא אחת עד שחרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה ובירר וטחן והרקיד ולש ואפה ואח״כ אכל ואני עומד שחרית ומוצא כל אלו לפני. [כמה יגע אדם הראשון ולא לבש חלוק אחד עד שגזז וליבן וניפץ וצבע וטווה וארג ותפר ואח״כ לבש ואני עומד שחרית ומוצא כל אלו לפני] כמה אומניות שוקדות ומשכימות ואני עומד שחרית ומוצא כל אלו לפני וכן היה בן זומא אומר אורח טוב מה הוא אומר זכור בעל הבית לטוב כמה מיני יינות הביא לפנינו כמה [מיני] גלוסקאות הביא לפנינו כמה מיני חשובות הביא לפנינו כל מה שעשה לא עשה אלא בשבילי אורח רע מה הוא אומר וכי מה אכלתי לא פת אחת אכלתי ולא חתיכה אחת אכלתי לא כוס אחד שתיתי כל מה שעשה לא עשה אלא בשביל אשתו ובניו על אורח טוב מהו אומר (איוב לו) זכור כי תשגיא פעלו אשר שוררו אנשים.

ו הרואה את הכושי ואת הגיחור ואת הלווקן ואת הקיפח ואת הננס ואת הדרניקוס אומר ברוך משנה הבריות את החגר ואת הקיטע ואת הסומא ומוכי שחין ואת פתויי ראש ואת הבהקנין אומר ברוך דיין האמת.

ז ראה בני אדם נאין ואילנות נאין אומר ברוך שברא בריות נאות.

ח הרואה את הקשת בענן אומר נאמן בבריתו ברוך זוכר הברית.

ט היה הולך בבית הקברות אומר ברוך יודע מספר כולכם הוא יודע הוא עתיד לדון הוא עתיד להקימכם ברוך מחיה מתים במאמרו.

י את החמה ואת הלבנה ואת הכוכבים ואת המזלות כסדרן אומר ברוך עושה בראשית ר׳ יהודה אומר המברך על החמה זו דרך אחרת וכן היה רבי יהודה אומר הרואה את הים תדיר ונשתנה בו דבר צריך לברך.

יא היה ר״מ אומר הרי הוא אומר (דברים ו) ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך וגו׳ בשני יצריך ביצר טוב וביצה״ר בכל נפשך אפי׳ נוטל את נפשך וכה״א (תהילים מד) עליך הורגנו כל היום ד״א בכל נפשך בכל נפש ונפש שברא בך שנאמר (תהילים קיט) תחי נפשי ותהללך ואומר (תהילים לה) כל עצמותי [תאמרנה] בן עזאי אומר תן נפשך על מצותיו.

יב יש דברים שהן תפלות שוא כיצד כונס מאה כורין ואומר יהי רצון שיהו מאתים כונס מאה חביות ואומר יהי רצון שיהיו מאתים הרי זו תפלת שוא אבל מתפלל הוא שתכנס בהן ברכה ולא שתכנס בהן מארה.

יג דוסתאי ברבי ינאי אמר משום ר״מ הרי הוא אומר ביצחק (בראשית כו) וברכתיך והרבתי את זרעך דרש יצחק הואיל ואין ברכה שורה אלא במעשה ידיו עמד וזרע שנא׳ (שם) ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא [וגו׳ מאה מנין מאה שערים מאה דגנים ומאה דגנים ששערום מאה פעמים ונמצא על אחת מאה במה ששיערו].

יד העושה כל המצות צריך לברך העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה נכנס לישב בה אומר ברוך לישב בסוכה ומשברך עליה יום ראשון שוב לא יברך.

טו העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה וכשהוא נוטלו אומר על נטילת לולב וצריך לברך עליו כל שבעה. העושה ציצית [לעצמו] אומר ברוך שהגיענו וכשהוא מתעטף אומר להתעטף [בציצית] העושה תפילין [לעצמו] אומר ברוך שהגיענו וכשהוא מניחן אומר [אשר קדשנו] להניח תפילין. מאימתי מניחן בשחרית לא הניחן בשחרית מניחן כל היום.

טז השוחט צריך ברכה לעצמו ברוך על השחיטה המכסה דם צריך ברכה לעצמו על כסוי הדם.

יז המל צריך ברכה לעצמו על המילה אבי הבן צריך ברכה לעצמו ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו והעומדין אומרים כשם [שהכנסיתו לברית כן תכניסהו] לתורה ולחופה ולמעשים טובים המברך אומר אשר קידש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו ברוך כורת הברית.

יח המל [גרים אומר] במצותיו וצונו למול את הגרים להטיף מהן דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיים שמים וארץ שנא׳ (ירמיהו לג) אם לא בריתי יומם ולילה וגו׳ ברוך כורת הברית. המל את העבדים אומר ברוך על המילה המברך אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית וכו׳.

יט היה [מהלך להפריש תרומה ומעשרות אומר [ברוך אשר קדשנו] להפריש תרומה ומעשר מאימתי מברך עליהן משעה שמפרישין.

כ עשרה שהיו עושין עשר מצות כל א׳ [ואחד] מברך לעצמו היו עושין כולן מצוה אחת אחד מברך לכולן יחיד שהיה עושה עשר מצות מברך על כל אחת ואחת היה עושה מצוה כל היום אינו מברך אלא אחת היה מפסיק ועושה מפסיק ועושה [מברך] על כל אחת ואחת.

כא הנכנס לכרך [מברך] שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו בן עזאי אומר ארבע שתים בכניסתו ושתים ביציאתו בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שאכנס בשלום נכנס בשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהכנסתני בשלום כן יהי רצון מלפניך שתוציאני לשלום יצא לשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהוצאתני לשלום כך יהי רצון מלפניך שאגיע למקומי [בשלום].

כב הנכנס לבית המרחץ מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ואל יארע בי דבר קלקלה ואם יארע בי דבר קלקלה יהא מיתתי כפרתי עלי והצילני מזה ומכיוצא בזה לעתיד לבוא יצא לשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שיצאתי לשלום כן יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שאגיע לביתי לשלום.

כג ר׳ יהודה אומר שלש ברכות צריך לברך בכל יום ברוך שלא עשני גוי ברוך שלא עשני אשה [ברוך] שלא עשני בור. גוי (ישעיהו מ) כל הגוים כאין נגדו אשה אין אשה חייבת במצות בור שאין ירא חטא ולא עם הארץ חסיד משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדו לבשל לו תבשיל הוא לא בשל לו תבשיל מימיו סוף שמקדיח את התבשיל ומקניט את רבו לחפות לו חלוק והוא לא חיפת לו חלוק מימיו סוף שמלכלך את החלוק ומקניט את רבו.

כד לא יכנס אדם [בהר הבית במעות הצרורות לו בסדינו ובאבק שעל רגליו באפונדתו החגורה לו] מבחוץ שנאמר (קוהלת ד) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים.

כה ולא יעשה קפנדריא ורקיקה מק״ו שאין [בו] דרך בזיון אמרה תורה כך על אחת כמה וכמה [וקל וחומר שיש בו דרך בזיון ר׳ יהודה בר׳ יוסי] אומר אינו צריך הרי הוא אומר כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק בא וראה על אחת כמה וכמה קלין וחמורין בדבר אם לפני מלך בשר ודם אין עושין כן לא כ״ש לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה.

כו הפותח ביו״ד וה״א וחותם ביו״ד וה״א הרי זה חכם באל״ף למ״ד וחותם ביו״ד וה״א ה״ז בינוני באל״ף למ״ד וחותם באל״ף למ״ד הרי זה בור ביו״ד וה״א וחותם באל״ף למ״ד הרי זו דרך אחרת.

כז כל חותמי הברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם משקלקלו המינים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם. ומודיעין שהעולם הזה בפני העוה״ב כפרוזדור לפני החדר.

כח אין עונין אמן במקדש שנאמר (נחמיה ט) קומו וברכו את ה׳ אלהיכם מן העולם ועד העולם [ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה] מנין על כל ברכה [וברכה] תלמוד לומר ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה.

כט בראשונה [שהיתה תורה משתכחת מישראל היו זקנים מבלעין אותה שנא׳ (רות ב) והנה בועז בא [ואומר (שופטים ו) ה׳ עמך גבור החיל].

ל הלל הזקן אומר [בעת] מכניסין פזר [בעת] מפזרין כנס [בשעה] שאתה רואה תורה חביבה [על ישראל] והכל שמחין בה הוי את מפזר שנא׳ (משלי יא) יש מפזר ונוסף עוד ובשעה שאתה רואה תורה שכוחה מישראל ואין הכל משגיחין [עליה הרי] את מכנס שנא׳ (תהילים קי״ט:קכ״ו) עת לעשות לה׳ הפרו תורתך.

לא ר״מ אומר אין לך אדם מישראל שאינו עושה מצות בכל יום קורא שמע מברך לפניה ולאחריה אוכל את פתו מברך לפניה ולאחריה מתפלל שלש פעמים של שמונה עשרה ועושה שאר מצות מברך עליהן [וכן היה] ר׳ מאיר אומר אין לך אדם מישראל שאין שבע מצות מקיפות אותו תפילין בראשו ותפילין בזרועו מזוזה [לפתחו] ארבע ציציות מקיפות אותו ועליהן אמר דוד (תהילים קיט) שבע ביום הללתיך נכנס למרחץ מילה בבשרו שנאמר (תהילים ח׳:א׳) למנצח על השמינית מזמור לדוד ואומר (תהילים לד) חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם.